

Milí čtenáři Tvaru,

naše redakční věštírna opět zabodovala – tentokrát jsme zpovídali čerstvou nositelku Magnesie Litery v kategorii Próza Annu Bolavou pár dní před vyhlášením výsledků výročních literárních cen. Laureátce i všem ostatním vítězům gratuluji, osobně mám velkou radost z letošní Knihy roku, *Točítých* vět Daniely Hodrové, jejíž dílo oblibuji.

Ceny, ocenění... Vždy jsou diskutabilní a současně jistý smysl mají – alespoň symbolicky vyjádřit hodnotu tak křehkého a podstatného, jako je literární dílo. Ocenění ostatně potřebujeme všichni: být docenění. Není ovšem ocenění jako ocenění. Nedávno si prezident republiky Miloš Zeman pozval na Hrad příslušníky Policie ČR, aby jim poděkoval za zásahy během loňských oslav výročí 17. listopadu a také během návštěvy čínského prezidenta Si Ťin-pchinga. Jeho ocenění přichází v době, kdy se za zásah policistů na FAMU musel omluvit policejní prezident a ministr vnitra slíbil rezignaci, pokud by se ukázalo, že policisté jednali podle nějakého centrálního pokynu. Podotkneme ještě, že tyto policejní zásahy označil premiér Sobotka za excesy. Pan prezident je ovšem jiného mínění, a tak to vzal šmahem, a k tomu obvinil Autonomní sociální centrum Klinika de facto z terorismu (zdá se, že názorově souzní s neonacisty, kteří centrum napadli). V neposlední řadě ještě nazval demonstranty „duševně nemocnými“, zatímco policisty, kteří proti nim zasahují, přirovnal k „psychiatrům“. Začínám mít silnou obavu, že v klinické situaci se ocitá celá naše demokracie. Na Zemanovy excesy jsme si už zvykli, ale tohle je přece jen něco jiného. Celé to má nádech čehosi skutečně děsivého. Jak píše Martin Hekrdla ve svém skvělém komentáři „Nepřiměřený prezident“ na *A2larm.cz*: „Je tu však ještě další problém. Odstraňování toho, čemu právníci, ‚pseudohumanisti‘ a ‚havloidí‘ všech odstínů šroubovaně říkají ‚demokratický řád lidských práv‘ (aniž by zmínili povinnosti, liberálové jedni), se takřka nikdy neseemele jako hospodská rvačka nebo loupežné přepadení. Jde o pozvolný proces, v němž je legalita postupně prolamována nejen tím, o čem se mluví a ‚co by se mělo činit‘. Je prolamována i přímou legitimizací nezákonného konání názorovými a mocenskými lídry, ideologickou a politickou mocí, která má formální či přirozený mandát. Mandát například ve čtenosti (populární autor sloupků), v počtu odevzdaných hlasů (kterýkoli kaskádou voleb křtěný politik) i v kompetencích a vlivu určité ústavní instituce (například prezidentského úřadu, nyní poprvé v Česku obsazeného přímou volbou). Myslím, že tyto okolnosti existují a průlom lidskoprávních pilířů ústavního řádu ve všech těchto rovinách nastává. A že hlavní postavou nejnovějšího dramatu české demokracie je prezident republiky Miloš Zeman.“

Přeji nám všem odvahu!

Adam Borzič

„Je-li Vlasta [Voskovcová, *Letité ticho po vylodění*, 90. léta] stejně jako Toyen bytostná spáčka, žije každá z nich zcela jiný sen,“ napsal o jejich obrazech Petr Král. -sd-

969 SLOV O PRÓZE VIKTORIE HANIŠOVÁ: ANEŽKA, HOST, BRNO 2015

Anežka je románový debut, přesto však svou autorku, Viktorii Hanišovou, představuje jako ambiciózní spisovatelku ovládající literární řemeslo, tedy schopnou zvolit zajímavé téma a na něm založit poměrně čtivou prózu zacílenou na konkrétního adresáta.

Základem autorčina přístupu k literární tvorbě je volba atraktivního tématu, konkrétně nepovedené adopce romského dítěte. Román vypráví příběh „bílé“ matky, která adoptovala „černou“ dceru a při pokusu vychovat ji „po našem“ zcela selhala, přičemž vyvstává otázka, „kde se stala chyba“ a na čí straně je vina. Z textu nepoznám, nakolik má toto téma osobní, citový a empirický rozměr, nicméně způsob jeho zpracování naznačuje, že Hanišová spíše než k lyrické expresi privátní emoce směřuje k racionálně konstruovaným narativním modelům, které se zvoleným tématem zacházejí jako s myšlenkovým experimentem – s problémem předurčeným k efektinímu předvedení, jež má následně čtenáře vyprovokovat k pozastavení a popřemýšlení.

Tomu odpovídá účelná a cílevědomá práce s jazykem a s kompozicí. Retrospektivní rekonstrukce vzájemného soužití obou hrdinek je tak zasazena do situace, kdy dospívající Agnes opět uteče z domova, což matka musí – bůhví pokolikáté – nahlásit policii. Čtenář má být přítom až do závěrečného rozřešení (a částečného rozehřešení) udržován v napětí a nejistotě, co se s ní stalo, neboť vyprávění pro zvýšení efektu náznaků nabízí i možnost, že by dceřino zmizení mohlo být důsledkem násilného činu, jehož pachatelem by dokonce mohla být sama matka.

A stejně promyšleně je modelován také samotný příběh. Jeho hlavní hrdinkou

jménem Julie je úspěšná a cílevědomá žena, která v jisté fázi svého života, po mnoha letech, kdy budovala svou kariéru a užívala si života, dospěla k názoru, že teď by už měla mít dítě. Jejím štěstím je, že se jí podaří otěhotnět, jejím neštěstím, že po několika měsících potratí, a to způsobem, který jí připraví o jakoukoli naději na to, že by se jí její sen o dceři jménem Anežka naplnil biologickou cestou. Julie se ho však nehodlá vzdát a obratem zvolí náhradní a pololegální řešení: dceru adoptuje. Fakt, že to není dítě blondaté, ale „černé“, překonává přesvědčením o své schopnosti dceru správně vychovat, ale i „milosrdnou“ lží: prezentuje ji nikoli jako Romku, ale jako adoptovanou Kubánku. Z vytoužené Anežky se tak stává Agnes: reálná dcera v reálném světě, který není lidem s touto barvou pleti nakloněn a s nímž ani jeho matka neumí vhodně zacházet. Soužití matky a dcery tak není jednoduché a postupně naráží na stále větší množství osobních, ale také sociálních předpokladů a bariér, až nakonec v průběhu dceřina dospívání obě ztratí schopnost spolu žít.

Literárním předobrazem tohoto příběhu je nepochybně román Terezy Boučkové *Rok kohouta*, který ostatně hrdinka románu Hanišové čte a s nímž výslovně polemizuje. *Rok kohouta* je výkřikem prožitého osobního zoufalství a ztracené víry, jenž vznikl z autorčiny potřeby vypsát se z prožitého traumatu a do jisté míry se také vyvinut: vyslovit přesvědčení „ať se stalo, co se stalo, má vina to není“. Naproti tomu přítomný román obdobné téma zachycuje z objektivizující perspektivy, která usiluje pojmenovat škálu důvodů, proč adopce romského dítěte může selhat. Připouští příčiny psychologické, genetické a prenatální, tzv. syndrom opuštěného dítěte,

a poukazuje rovněž na předpojatosti české společnosti a zakořeněnou neschopnost všelijakých pitomců akceptovat podezřelou odlišnost, která je tak vystrkována na okraj společnosti.

Hlavním viníkem je však patrně sama postava matky Julie, jež není schopna adekvátního chování v situaci, kterou sama svou vlastní zpupností nastolila. Je vykreslena nejen jako člověk prostoupený mnoha předsudky, ale především jako ambiciózní, racionální typ, který ženskou a mateřskou roli přijímá jen s velkými potížemi a nemá schopnost dítě vychovávat. Je vinna zejména „kubánskou lží“, komplikující dceři nezbytné sebepoznání. V románu ostatně zazní i odsudek sociální pracovnice, která konstatuje, že takováto žena by děti vůbec neměla mít.

Nemohu nicméně prohlásit, že by právě toto byl také – a zcela jednoznačně – názor vypravěčky románu *Anežka*. Hanišové postoj je totiž ve vztahu k ženské roli značně ambivalentní. Proti ústřední hrdince tak sice postaví její spolužačku Evku, která tu symbolizuje tradiční oddanost mateřskému poslání a rodině, současně se však z některých pasáží textu zdá, že by celý problém byl definitivně a šťastně vyřešen, kdyby se ženy mohly vzdát konvenční a obtížné povinnosti rodit a vychovávat děti a společnost je k tomu už konečně přestala nutit.

Tím se dostávám k otázce adresáta a modu, v němž byl román *Anežka* napsán. Klíčem k němu může snad být autorčina tematizace webu, na němž Julie v době těhotenství sdílí vlastní mateřské pocity a starosti s ostatními ženami. Je to sice má ojedinělá a zprostředkovaná zkušenost s tímto typem webové komunikace, nicméně snad se ale příliš nemýlím, když tvr-

dím, že celá přítomná próza byla autorkou vytvořena v podobném modu. Je jednoznačně adresována ženám a pojata tak, jako by byla příspěvkem na fóru spojujícím všechny ženy, které zajímají průšvihy spojené s daným okruhem problémů. Dokonce by se snad dalo říci, že v souladu s Bachtinem utváří vnitřní románový dialog, čili simuluje řadu vzájemně protichůdných odpovědí na otázky: „Holky, co vy na to?“. Probíraný problém adopce romského dítěte přitom vnímám spíše jen jako záminka, skrze niž je explikován autorčin obecnější spor o to, co to je matka a jaká má dnes být její role. Zda je možné dostát požadavkům, které na ni svět klade – a zda jsou tyto požadavky vůbec oprávněné. Myslím ostatně, že není zcela náhoda, že doposud tento román recenzovaly – zdá se – výhradně ženy.

Polarita „žena a svět“ je v románu Hanišové zvýrazněna tím, že to je svět *de facto* bez mužů. Autorka se totiž natolik soustřeďuje na problém mateřství, že zcela vědomě abstrahuje od jiných forem mezilidských vztahů, které by jí mohly její model zkomplikovat. Muže tak ve svém vyprávění degraduje na figurky víceméně výpomocné, a to i v okamžiku, kdy se její hrdinka rozhodne počít dítě. Zcela mimo její perspektivu je pak možnost, že by se příběh matky a adoptivní dcery mohl odehrávat v kontextu plnohodnotné, alespoň tříčlenné rodiny.

Jenže to by byl jiný příběh a také by mohl (nemusel) dopadnout jinak.

Pavel Janoušek